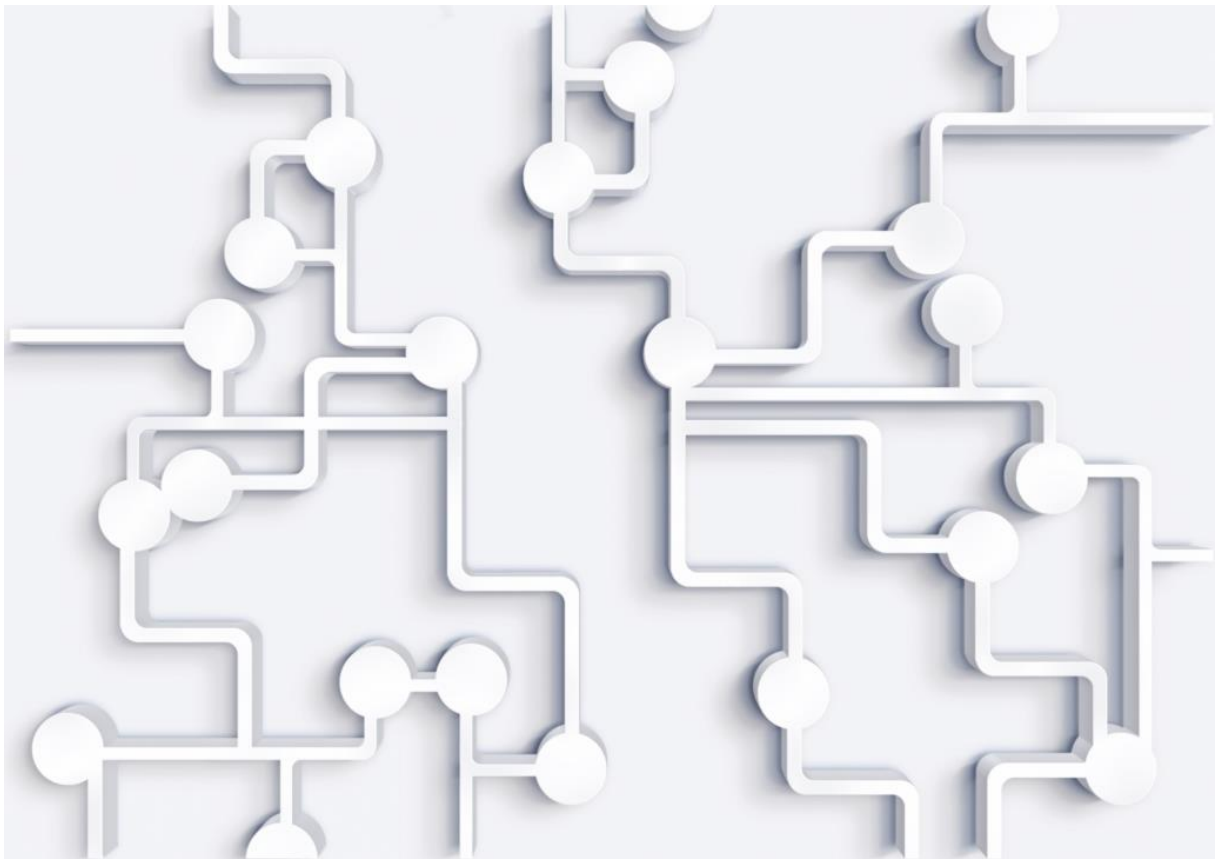

Metadatabeleid Openbare Bibliotheken

Inhoud

Definities/begrippen.....	3
Inleiding	4
Uitgangspunten en overwegingen	5
Leidende principes	6
Governance op metadatabeleid en uitvoering.....	7
Kaders en Richtlijnen	9

Versie	datum	Wijzigingen	Review/distributie
0.1	Mei 2024	1 ^e opzet werkgroep metadata	Ronde tafel (5 juni)
0.2	Juni 2024	Onderscheid organisatie en beleid	
0.3	Juli 2024	Verdere uitwerking uitgangspunten/principes	Ronde tafel 3

Werkgroep metadatabeleid: Lieke de Veer, Aan Kootstra, Ineke Goedhart, Franziska Affolter, Bernadette Middelaar, Daniel Boers, Fons Verhoef en Johan Hoenink.

Definities/begrippen

- **Bibliotheekcollectie¹**
De collectie van de openbare bibliotheek bestaat uit verschillende bronnen van kennis en cultuur die gezamenlijk bijdragen aan de functie van de bibliotheek. De openbare bibliotheek is toegangspoort tot deze bronnen. De bronnen hebben verschillende vormen, die door de tijd heen veranderen. Het grootste deel van de collectie bestaat van oudsher uit boeken, maar in de collectie dienen alle geschikte bronnen te zijn vertegenwoordigd. Ook kranten, tijdschriften, (blad)muziek, film, games, luisterboeken, e-books, websites, podcasts, databanken en andere digitale bronnen maken deel uit van de collectie van bibliotheken.
- **GBS**
Gemeenschappelijk Bibliotheek Systeem: bibliotheeksysteem dat door groot aantal bibliotheken samen wordt verworven en gebruikt voor allerlei circulatiefuncties zoals uitlenen, collectieregistratie, ledenadministratie e.d.
- **Gebruikers**
Bibliotheken zijn gericht op het algemeen publiek. In deze notitie hebben we die gebruikers genoemd. Gebruikers is dus breed bedoeld en betreft niet alleen (potentiële) klanten en bibliotheekmedewerkers. Waar wordt gesproken over eindgebruikers, wordt expliciet bedoeld op de klanten (leden en niet-leden) van de openbare bibliotheken.
- **GGC = Gemeenschappelijk Geautomatiseerd Catalogiseersysteem**
Infrastructuur waarmee bibliotheken in staat worden gesteld om collecties gezamenlijk te catalogiseren.
- **Metadata**
Metadata is een breed begrip. Metadata zijn gegevens die de karakteristieken van bepaalde gegevens beschrijven. Het zijn dus eigenlijk data over data. De metadata bij een bepaald media-object (de gegevens) kunnen bijvoorbeeld zijn: de auteur, de datum van schrijven, de uitgever, het aantal pagina's en de taal.
In het kader van het metadataleidend gaat het specifiek over bibliografische metadata en bruikbaarheidsmetadata die betrekking hebben op de bibliotheekcollectie. Bibliografische metadata zijn gericht op het toegankelijk maken van de bronnen. Bruikbaarheidsmetadata maken het mogelijk dat anderen hiermee hun collecties kunnen verbinden met die van de bibliotheken en hiermee diensten kunnen aanbieden.
- **OBCP**
Openbaar Bibliotheek Catalogiseer Platform. Werknaam voor nieuwe catalogiseeromgeving. Bron van de metadata van de objecten in de collecties van de lokale openbare bibliotheken.

¹ Zie collectiebeleidsplan [gezamenlijk_collectieplan_2020_2024.pdf \(bibliotheeknetwerk.nl\)](#)

Inleiding

Aanleiding en werkwijze

Op dit moment is het GGC de omgeving waarin door openbare bibliotheken samen met allerlei andere partijen gezamenlijk wordt gewerkt aan de productie van metadata. Het GGC is aan het eind van zijn levenscyclus. Omdat de behoefte aan gezamenlijk catalogiseren binnen het stelsel van openbare bibliotheken onverminderd groot is, wordt een oplossing gerealiseerd die hierin kan voorzien.

Met een nieuwe oplossing moeten ook de afspraken en governance op de metadata herijkt worden. De afspraken rondom het GGC zijn niet zonder meer van toepassing op de nieuwe gewenste situatie omdat sprake is van:

- Gebruik van verouderde standaarden;
- Gerichtheid op boeken en tekstuele publicaties;
- Afspraken teveel vanuit wetenschappelijke bibliotheken opgesteld niet specifiek voor OB-context.

Om met het OBCP, de nieuwe oplossing, te kunnen starten is het nodig dat het metadataleid, de afspraken en de manier waarop we e.e.a. besturen, duidelijk genoeg is voor de deelnemers om te weten of dit aansluit bij hun verwachtingen en doelen. De afgelopen periode is met een groep van betrokkenen vanuit bibliotheekorganisaties gewerkt aan deze eerste versie. Input vanuit een breder samengestelde klankbordgroep is hierin meegenomen, maar deze opzet moet nog wel breed worden gedeeld en verder gebracht. De werkgroep heeft zich vooral gericht op de leidende principes voor het gezamenlijk catalogiseren. Deze principes vormen de basis waarop de richtlijnen voor het dagelijks werk kunnen worden gebaseerd. Deze richtlijnen moeten vooral samen met de catalogiseerders verder vorm krijgen. Hiervoor moet een proces worden opgesteld dat ook in de toekomst helpt bij het up to date houden van het beleid en de richtlijnen.

Bij de uitwerking zijn we uitgegaan van onderstaand model waarin de samenhang van de verschillende onderdelen van het metadataleid is weergegeven:

Afbeelding 1: Samenhang onderdelen metadataleid.

Doel notitie

Om te komen tot een toekomstgerichte oplossing voor het gezamenlijk kunnen produceren van metadata is het belangrijk om het waarom en hoe duidelijk te hebben. Deze notitie probeert daar invulling aan te geven opdat ontwerp, implementatie en borging in het netwerk van de catalogiseerfunctie middels het OBCP kan worden vormgegeven. Een gedeelde visie zorgt ervoor dat alle belanghebbenden, van bibliothecarissen tot eindgebruikers, een duidelijk begrip hebben van de doelen en verwachtingen van de oplossing die de catalogiseerfunctie moet ondersteunen.

Scope notitie

De notitie beperkt zich tot wat er nodig is om te komen tot de gezamenlijke productie van metadata en het onderhouden hiervan, met het oog op het continu kunnen verbeteren van de eindgebruikerservaring. Er wordt rekening gehouden met de toepassing van de metadata in zoekomgevingen, publiekscatalogi en andere eindgebruikersdiensten, maar hoe deze diensten worden vormgegeven valt buiten de scope van deze notitie.

De governance op het OBCP valt buiten de scope van dit document, net als de technische eisen die gesteld worden aan het OBCP. De huidige governance past niet op het OBCP die tot stand komt in een samenwerking tussen NBD en het openbare bibliotheeknetwerk. Dat is een heel andere situatie dan nu bij het GGC geldt, waarbij de KB een contract heeft met OCLC voor de dienstverlening vanuit het GGC.

De governance op de metadata die binnen het OBCP worden opgenomen en beheerd zijn wel onderdeel van deze beleidsnotitie.

Uitgangspunten en overwegingen

- In de Wsob, het bibliotheekconvenant en de netwerkagenda is afgesproken wat de verschillende partijen in het stelsel van openbare bibliotheken gezamenlijk willen realiseren. Het metadatabeleid en de toepassing hiervan in het OBCP draagt bij aan het realiseren van deze doelen en richt zich daarbij op het zo goed mogelijk toegankelijk maken van de collectie voor een zo breed mogelijk publiek. Denk hierbij aan het ondersteunen van strategische doelstellingen met betrekking tot leven lang ontwikkelen, geletterde samenleving en komen tot 8 miljoen verbonden gebruikers.
- In de uitwerking van de Netwerkagenda openbare bibliotheekvoorzieningen is een start gemaakt met het opstellen van een referentie architectuur voor openbare bibliotheken (COBRA). Waar in de referentie architectuur uitspraken worden gedaan over catalogiseren worden die gevolgd.
- COBRA stelt dat er sprake is van één landelijke OB Catalogus die gevoed wordt vanuit één landelijk OB Catalogiseersysteem. Dit landelijk OB Catalogiseersysteem wordt ingevuld door middel van het OBCP en bevat – conform COBRA – de waarheid met betrekking tot de beschrijvingen van de objecten die zich in de collectie van de openbare bibliotheken bevinden.
- Bibliotheken gebruiken metadata om hun gebruikers in staat te stellen de weg te vinden in het aanbod dat zij hebben samengesteld. Gebruikers zijn gewend gebruik te maken van allerlei slimme zoeksystemen die helpen om beter bij het voor hen relevante aanbod te

komen. Hiervoor is het nodig dat metadata helpen bij een zo optimaal mogelijke gebruikerservaring. Toegankelijkheid, kwaliteit en vindbaarheid zijn daarbij sleutelbegrippen.

- De expertise met betrekking tot catalogiseren is schaars. Daarom wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van metadata die door andere partijen al worden gemaakt. Handmatige aanpassingen, verrijkingen en invoer wordt alleen gedaan indien dat noodzakelijk is. De aanwezige expertise wordt vooral ingezet op kwaliteitsbeheer.
- Toepassing van AI bij de metadataproductie zal naar verwachting steeds meer mogelijkheden bieden. Hier wordt slim gebruik van gemaakt, maar de algoritmes die gebruikt worden zullen moeten voldoen aan de richtlijnen die de branche hieraan stelt.
- *Nog te regelen/onderwerp discussie: zijn de FAIR-principes van toepassing (data OBCP open en herbruikbaar ter beschikking stellen)*

Leidende principes

In de werkgroep zijn we gestart met het opstellen van een aantal principes die moeten helpen om de spelregels voor het creëren, beheren, gebruiken en delen van metadata in het OBCP vorm te geven.

1. Waar mogelijk aansluiten bij (inter)nationale standaarden

Dit is voortzetting van de huidige praktijk, binnen het OBCP zal in de uitwerking meer rekening gehouden kunnen worden met de specifieke wensen vanuit de gezamenlijke openbare bibliotheken.

Op dit moment geldt RDA als de internationale standaard voor de beschrijvende of bibliografische metadata in Nederland. Zie ook [Nationale standaarden & infrastructuur | fobid.nl](#). In het project SLIM ([Programmaplan SLIM 3.0 - OCLC Support](#)) is de impact hiervan verder uitgewerkt. Dit vormt de basis voor het catalogiseren binnen OBCP.

Het Gemeenschappelijk Bibliotheekstelsel (GBS) dat door het grootste deel van de openbare bibliotheken in Nederland gebruikt gaat worden gaat er van uit dat het OBCP voorziet in toepassing van het WEMI-model. RDA ondersteunt dit.

2. Verwijs waar mogelijk naar terminologiebronnen

Dit is belangrijk voor de onderhoudbaarheid van de kwaliteit van de metadata. Wijzingen vinden plaats in bronssystemen en worden door middel van de identifiers automatisch bijgewerkt in het OBCP.

Deze aanpak verbetert de machineleesbaarheid en daarmee mogelijkheden tot automatische verwerking van data.

3. Bruikbaarheid van de metadata gaat boven juistheid

In de huidige praktijk leidt de juiste toepassing van de spelregels in sommige gevallen tot voor de eindgebruikers onlogische/suboptimale resultaten. Dit principe zorgt ervoor dat het resultaat voor de eindgebruikers altijd voorop staat.

4. Waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van brondata

a. **De brondata van de NBD zijn de hoogste in de hiërarchie van brondata**

b. **Het NBD bestelproces en uitleenklaar maken van media voor bibliotheken valt buiten scope van het OBCP**

Niet opnieuw doen wat anderen al hebben gedaan (met inachtneming van de eisen die we aan de metadata stellen). De NBD is de belangrijkste producent van metadata voor de openbare bibliotheken, maar niet alle NBD-metadata zijn relevant voor het OBCP.

Er zijn 3 soorten bronnen in de hiërarchie:

- i. Metadata van de kernleverancier (NBD). Deze zijn leidend in het metadata-productieproces.

- ii. Metadata van hofleveranciers (Centraal Boekhuis, Beeld en Geluid/Muziekweb voor specifieke materialen, Tresoar voor Fries etc.). Deze data worden in principe niet (handmatig) gewijzigd, behalve door metadata van de kernleverancier of als daar specifieke afspraken over zijn gemaakt.
- iii. Metadata uit andere bronnen zoals bijvoorbeeld WorldCat. Deze worden gebruikt bij ondersteuning handmatig catalogiseren of verrijken van titels. Mogen nooit de gegevens van hof- of kernleveranciers overschrijven, maar kunnen wel reden zijn voor wijzigingsverzoeken.

In de uitwerking vergt dit nog wel het nodige en deze hiërarchie moet ook onderhouden worden. Niet alle metadata van een aangewezen bron zijn kwalitatief goed genoeg, per bron zal bepaald moeten worden welke gegevens in welke categorie thuishoren.

5. Het aantal verschillende materiaalsoorten is zo klein mogelijk

Veel verschillen leiden tot een hoge beheer last en grote kans op fouten. Wat deze basis-materiaalsoorten zijn wordt nog nader bepaald. Mogelijk kan hiervoor worden aangesloten bij bestaande taxonomieën zoals RDA-carrier of NBC materiaalsoorten.

6. Het metadatabeleid is telkens voldoende uitgewerkt om elke fase in voorbereiding en uitvoering van richting te voorzien.

Dit helpt om de werkgroepen de goede vragen mee te geven en voorkomt dat er veel werk wordt verzet dat mogelijk later vanwege gewijzigde omstandigheden niet zinvol is geweest. Om dit te kunnen doen is een proces dat erop gericht is dat aan de juiste zaken wordt gewerkt.

Governance op metadatabeleid en uitvoering

Bij de inrichting van het OBCP wordt zo goed mogelijk rekening gehouden met het metadatabeleid. Waar dit nog niet voldoende mogelijk is, wordt gezorgd voor vastlegging van de afwijking, wat daar impact van is en hoe dit uiteindelijk wel wordt gerealiseerd.

Om dit in goede banen te leiden moet ervoor worden gezorgd dat de governance geregeld is. De werkgroep denkt dat vanuit het metadata-perspectief hiervoor het volgende nodig is:

1. Een klein besluitvormend orgaan waar namens hele sector besluiten genomen kunnen worden. Dit kan hetzelfde orgaan zijn dat ook verantwoordelijk is voor de governance op het OBCP (exploitatie, levenscyclusbeheer e.d.). Hier worden, voorbereid door het metadatabeleids-orgaan, besluiten genomen over metadatavraagstukken en wijzigingen in het metadatabeleid die grote impact hebben voor alle bibliotheken.
2. Een (beleids)orgaan dat zich bezighoudt met de kwaliteit van de metadata, de toepassing en verdere uitwerking van het metadatabeleid. Dit orgaan bestaat uit enkele metadata-specialisten van de betrokken organisaties. Dit metadatabeleids- en kwaliteitsorgaan is verantwoordelijk voor:
 - a. Wijzigingen in het metadata-beleid (in afstemming met alle belanghebbenden);
 - b. Vragen vanuit bibliotheekmedewerkers rondom interpretatie van richtlijnen;
 - c. Het opstellen en onderhouden van een werkwijze voor de controle van de kwaliteit, en het (laten) uitvoeren van deze kwaliteitscontroles;
 - d. Selecteren relevante bronnen met metadata en het bepalen van de toepassing hiervan in verhouding tot de andere bronnen.
 - e. Vraagstukken rondom gecontroleerde terminologiebronnen die alleen voor de OB-sector van toepassing zijn zoals SISO, PIM, NBD-trefwoorden en genres.

- f. Waar nodig nader invulling (laten) geven aan aspecten datakwaliteitsbeleid zoals bijvoorbeeld:
- Flexibiliteit rondom gebruik van metadata: aanpassen aan tijd, locatie en doelgroep
 - Toekomstbestendige vastlegging van metadata-elementen: voor aanpassen aan een ander/nieuw uitvoer- of opslagformaat.
 - Consistentie van metadata
 - Catalogiseerregels
 - Criteria nauwkeurigheid/volledigheid
 - Richtlijnen voor kwaliteitscontrole en -borging
 - Richtlijnen voor creëren, gebruiken, bewerken en verwijderen: welke rollen en verantwoordelijkheden horen hierbij.
 - Rijkheid van bibliografische beschrijvingen
 - Persistent identifiers/URI's (voor welke elementen hebben we persistente identifiers nodig; wat gebruiken we als persistente identifier; hoe zorgen we voor persistentie)
 - Beleid om metadata met overige bibliotheekdiensten te verbinden
3. De uitvoeringsorganisatie. Hier vindt het eigenlijke werk plaats. Op dit moment hebben de bibliotheekorganisaties zelf de verantwoordelijkheid voor het verbeteren en invoeren van metadata. Hiervoor hebben ze zelf medewerkers in dienst of ze hebben dit uitbesteed aan andere organisaties (POI's die dit deels gecombineerd met het beheer van het bibliotheekstelsel verzorgen). Kennis van "titelbeschrijven" is steeds schaarser en daarom moet worden nagedacht over het slim organiseren hiervan. Een gezamenlijk (virtueel) team verdient de voorkeur omdat hiermee de continuïteit van het werk beter geborgd kan worden. Medewerkers die deel uitmaken van de uitvoeringsorganisatie kunnen ook deel uitmaken van het beleidsorgaan.
4. Het functioneel beheer wordt op dezelfde wijze georganiseerd. Omdat dit naar verwachting een relatief beperkte inzet vereist verdient het de voorkeur om dit onder te brengen bij een team van functioneel beheerders die ook andere taken verrichten. Dit om redenen van continuïteit.

Tijdelijke organisatie

Omdat bovenstaande situatie niet meteen te realiseren valt, adviseert de werkgroep om te starten met een tijdelijke organisatie die voorliggend metadata-beleid verder brengt en zorgt voor nadere uitwerking. Zodra de definitieve organisatie staat, kan dan het werk (of onderdelen ervan) worden overgedragen.

Voorstel tijdelijke organisatie:

1. huidige werkgroep (Daniel Boers, Bernadette Middelaar, Ineke Goedhart, Lieke de Veer, Aan Kootstra, Franziska Affolter, Fons Verhoef en Johan Hoenink) in stand houden zolang beleids/kwaliteits-groep er nog niet is. Werkgroep zorgt voor samenhang in metadata-beleidskwesties. Denk aan verdere uitwerking metadata-beleid, voorbereiding datamigratie, vraagbaak/opdrachtgever voor uitwerking richtlijnen, (ongevraagd) advies aan besluitvormend orgaan, communicatie over metadata-beleid met branche). Voorstel naam: Adviesgroep Metadata-beleid OBCP.

2. Werkgroep Richtlijnen Metadateren OBCP die aan de slag gaat met opstellen richtlijnen op basis van IFLA LRM/RDA standaard voor toepassing in het OBCP. Starten met kernteam: Fons, Franziska, Bernadette en Lieke die samen bepalen hoe ze dit gaan aanpakken en of ze hier mogelijk nog hulp bij gaan organiseren vanuit bijvoorbeeld de huidige RDA-werkgroep.
3. Klankbordgroep, voor geïnteresseerden. Als nu.

Kaders en Richtlijnen

De leidende principes zijn te algemeen om in de praktijk richting te geven aan de catalogiseerwerkzaamheden. Daarom moeten die verder worden uitgewerkt. Rondom het catalogiseren in het GGC zijn hiervoor in de loop der tijd de [richtlijnen voor het catalogiseren](#) opgesteld. In Vlaanderen rondom Open Vlacc zijn ook [richtlijnen](#) opgesteld die mede als basis kunnen dienen. Dit moet bij het OBCP ook gebeuren.

Het verdient de voorkeur om hier een werkgroep voor in te richten bestaande uit metadata-experts uit openbare bibliotheekorganisaties aangevuld met vertegenwoordigers uit de RDA commissie. Er dient een profiel te worden opgesteld dat past binnen de RDA-standaard en deze vertaalt naar richtlijnen die passen binnen de OB praktijk.

Deze werkgroep kan werken in opdracht van het metadata-beleidsorgaan.